

DRS. A. VAN DER PLOEG
PHILIPPUS S. VAN RONKEL

Deze tweede monografie in de serie *Verge-
ten eerstelingen* beschrijft op boeiende wij-
ze het leven en werken van de Messiasbe-
lijdende jood en predikant dr. Philippus S.
van Ronkel (1829-1890). Door zijn publica-
ties en contacten met o.a. Is. da Costa en
Abr. Kuyper nam Van Ronkel een belangrij-
ke plaats in binnen de Nederlandse Her-
vormde Kerk. Tevens speelde hij een rol in
de Amsterdamse Kerkstrijd voor de Dolean-
tie. Tot afscheiden of doleren kon hij echter
niet komen.

*Drs. A. van der Ploeg studeerde theologie te
Utrecht en is momenteel als docent godsdienst
verbonden aan een christelijke scholengemeen-
schap te Goes.*

ISBN 90-5030-145-2

NUGI 631

VERGETEN EERSTELINGEN

In deze serie verschijnen monografieën
over Messiasbelijdende joden. De opzet
van de monografieën is zodanig dat zowel
kerkhistorisch als theologisch geïnteres-
seerden er hun winst mee kunnen doen. De
wetenschapper vindt daarnaast vele details
die van belang zijn voor verdere studie.
De serie staat onder redactie van drs. M.
van Campen te Woerden en dr. J. Haitzma
te Boskoop. Beiden hebben reeds enkele
studies over deze thematiek op hun naam
staan.

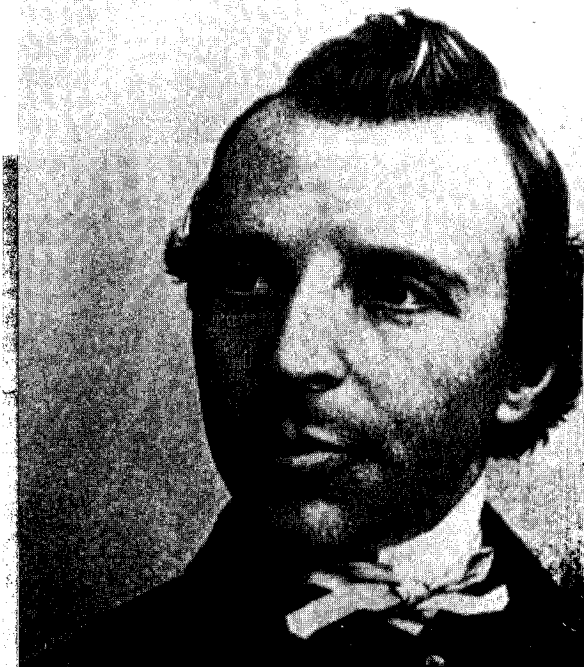
ISSN 0924-0322

UITGEVERIJ J.J. GROENJEN ZOON

MESSIASBELIJDENDE JODEN
PHILIPPUS S. VAN RONKEL
VERGETEN EERSTELINGEN

Monografieën van
Messiasbelijdende
joden

MESSIASBELIJDENDE JODEN VERGETEN EERSTELINGEN

PHILIPPUS S. VAN RONKEL

DRS. A. VAN DER PLOEG

Vergeeten eerstelingen

In de serie *Vergeeten eerstelingen* verschijnen monografieën over Messiasbelijdende joden. De opzet van de monografieën is zodanig dat zowel kerkhistorisch als theologisch geïnteresseerden met deze boeken hun winst kunnen doen. De wetenschapper vindt daarnaast allerlei details die voor hem van belang zijn voor verdere studie.

In de serie zijn reeds verschenen:

Fridericus Ragstat à Weille (1648-1729)
door dr. J. Haitsma

Carl A.F. Schwartz (1817-1870)
door dr. W. de Greef

verwacht worden:

in 1991
A. M. J. Rottenberg (1890-1952)
door drs. M. van Campen

Is. da Costa (1791-1860)

Chr. Meyer (rond 1700)
door dr. T Brien

De serie staat onder redactie van drs. M. van Campen te Woerden en dr. J. Haitsma te Boskoop. Beiden hebben reeds enkele studies over deze thematiek op hun naam staan.

PHILIPPUS S. VAN RONKEL

(1829 – 1890)

Drs. A. van der Ploeg

UITGEVERIJ J.J. GROEN EN ZOON
LEIDEN
1990

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Ploeg, A. van der

Philippus S. van Ronkel / A. van der Ploeg. – Leiden :
Groen. – Ill. – (Vergeten eerstelingen, ISSN 0924-0322)
ISBN 90-5030-145-2
SISO 265 UDC 929 Ronkel, Philippus S. van +284.2"19"
NUGI 631
Trefw.: Ronkel, Philippus S. van.

Ontwerp omslag: SpitS Associés
Omslagfoto: met dank aan de hervormde gemeente Zetten-Andelst

ISBN 90-5030-145-2

© 1990 UITGEVERIJ J.J. GROEN EN ZOON/LEIDEN

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotocopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprerecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

INHOUDSOPGAVE

HOOFDSTUK I
De negentiende eeuw / 9

HOOFDSTUK II
Geboorte, afkomst en eerste levensjaren / 14
Visoen

HOOFDSTUK III
Groninger studiejaren / 20
Meyboom

HOOFDSTUK IV
Bekering / 26
Crisis en visioen
Da Costa

HOOFDSTUK V
De weg naar het ambt / 35
Promotie

HOOFDSTUK VI
In ambt en gezin, van Maasland tot Amsterdam / 41
Zutphen

HOOFDSTUK VII
Amsterdam (1) / 51
Kerkelijke strijd en zuiverheid

HOOFDSTUK VIII
Amsterdam (2) / 60
Stemming

HOOFDSTUK IX
Van Zetten maar Leiden / 66
Zetten
Leiden
Jubileum

HOOFDSTUK X
Naar het levenseinde / 75

HOOFDSTUK XI
Nagelaten werken (1) – bijbellezingen en preken / 83
Bijbellezingen voor het volk
Preken

HOOFDSTUK XII
Nagelaten werken (2) – artikelen en gedichten / 92
Periodieken
Dichtwerken

HOOFDSTUK XIII
Epiloog / 101

Bibliografie / 106

Ph. S. van Ronkel

HOOFDSTUK I

De negentiende eeuw

Hij heeft ieder ding schoon gemaakt op zijn tijd;
ook heeft Hij de eeuw
in hun hart gelegd, zonder dat een
mens het werk dat God gemaakt heeft
kan uitvinden, van het begin tot
het einde toe.

Prediker 3 : 11

Het beeld van de negentiende eeuw, te schetsen als context voor het leven van Philippus Samuël van Ronkel (1829–1890), is nooit volledig. Dat heeft te maken met wat de Prediker ons leert over de tijd en evenzeer met het feit dat er altijd sprake is van een selectie van gebeurtenissen, die een bepaald, onvolledig beeld oproepen. En waar geschiedenis méér is dan een reeks van feiten en gebeurtenissen, doemt de vraag op hoe samenhang tussen gebeurtenissen afdoende te verklaren is. Er is niet alleen historie, er is ook meta-historie, waarin aandacht geschonken wordt aan de hogere verbanden, die achter de gebeurtenissen schuilgaan.¹

In het overzicht, dat hier gegeven wordt, is er aandacht voor de gebeurtenissen, die in de negentiende eeuw plaatsvonden en van belang zijn in relatie tot het leven van Van Ronkel. Daarnaast worden ook de geestelijke bewegingen genoemd, die de visie van de mensen

in de negentiende eeuw bepaalden en welke visie tot uiting kwam in woord en daad.

De negentiende eeuw zet, wat Nederland en grote delen van Europa betreft, in met de Franse overheersing. Voor de joden in Nederland betekende het Franse bewind, onder het mom van vrijheid, gelijkheid en broederschap, dat joden niet langer meer gezien werden als een aparte bevolkingsgroep met aparte rechten. Zij werden nu in Nederland beschouwd als Nederlandse burgers en mochten zich vrij vestigen in heel het land. Het duurde evenwel nog geruime tijd voordat zich overal in Nederland joodse gemeenten vormden. In de jaren tachtig van de vorige eeuw werd, kwantitatief gezien, een hoogtepunt bereikt en waren over het gehele land verspreid vele joodse gemeenten of killes te vinden. De tegenstelling tussen joden uit Mokum (= Amsterdam) en joden uit de Mediene (de provincie) werd door de burgerlijke gelijkstelling echter niet weggenomen.²

De nieuwe vrijheid voor de joden in Nederland betekende tegelijk beperking van de zelfstandigheid van de joodse gemeenten en van de macht van hun bestuurders. Burgerlijke en strafrechterlijke zaken werden nu door de overheid waargenomen. Nederland kreeg in 1815 een grondwet en een koning en in 1816 ontving de kerk van de Reformatie een Algemeen Reglement, waardoor zij in het vervolg de Nederlandse Hervormde Kerk werd genoemd. Ook het jodendom in Nederland werd door de overheid tot een godsdienstige aangelegenheid beperkt met een door koning Willem I opgelegde centrale organisatie, het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap. Dit had mede tot gevolg een nieuwe aanslag op de Joodse identiteit en zeker in de Mediene streefden de joden naar uiterlijke aanpassing.

De Nederlandse samenleving in de negentiende eeuw was een samenleving in verandering. Was er tot de eerste helft van deze eeuw nog sprake van een weinig beweeglijke standenmaatschappij, nagenoeg zonder economische ontwikkeling, na 1850 kwam de groei op gang naar een industriële maatschappij met alle gevolgen van dien, zoals bij voorbeeld het sociale vraagstuk.³ De kerk had op dit vraagstuk in het begin nauwelijks zicht. Hoewel, om een punt te noemen, kinderarbeid in ons land niet in die mate voorkwam zoals in het daarom berucht geworden Engeland, door de 'lagere klassen'

werd in ons land veel armoede en gebrek geleden en er zwierven vele bedelaarskinderen over de weg.⁴ Het protestantse Réveil in Nederland komt de eer toe voor die nood al vroeg een open oog gehad te hebben, zij het niet direct structureel als het ging om oorzaken. Genoemd mag hier worden het werk van ds. O. G. Heldring (1804–1876) met zijn doorgangshuis voor jongens te Hoenderloo en het Asyl Steenbeek te Zetten, stichtingen die rond de jaren vijftig van de vorige eeuw tot stand kwamen en later uitgebreid werden voor andere doelgroepen.⁵

Een gebeurtenis, die de Hervormde Kerk van de negentiende eeuw diep raakte, was de Afscheiding van 1834. Naast verzet tegen de in de kerk heersende modern-theologische opvattingen en het willen vasthouden aan de orthodoxe, rechte en zuivere leer van de zeventiende en achttiende eeuw, speelde ook de sociale factor een rol, namelijk het verzet tegen het kerksysteem van 1816. Hierdoor was de zeggenschap in de kerk in handen gekomen van de aanzienlijke gemeenteleden, die liberale opvattingen aanhingen en de overige gemeenteleden onmondig hielden.

De Afscheiding kan eveneens gewaardeerd worden als het begin van de strijd om de belijdenis der kerk, waarmee ook de organisatie van de kerk samenhangt. Deze strijd om de handhaving van de oude belijdenisgeschriften heeft de kerk verdeeld in een aantal richtingen en is tenslotte uitgelopen op de Doleantie van 1886 onder aanvoering van A. Kuyper (1837–1920). Toen was de strijd om het herstel van de kerk evenwel nog niet ten einde.

In de eerste helft van de negentiende eeuw ontstond buiten en in Nederland het Réveil, de gemeenschappelijke naam van een aantal geestelijke opwekkingsbewegingen in verschillende Europese landen. A.J. Rasker noemt als gemeenschappelijke kenmerken van deze opwekkingsbewegingen: besliste afkeer van het rationalisme van de Verlichting, verwantschap met de Romantiek met haar aandacht voor de geschiedenis, nadruk op het gevoelsleven en op de religieuze ervaring.⁶ In Nederland kwam daar nog bij een vragen naar de wezenlijke inhoud van de klassieke, reformatorische belijdenisgeschriften en aandacht voor het nationale, calvinistische verleden, verbonden met een sterke Oranjegezindheid. In het begin was het

Nederlandse Réveil beperkt tot enige aristocratische kringen in Amsterdam en Den Haag. Later werd de kring opener en breder. De invloed van de Réveil mensen op het geestelijk leven in Nederland is groot geweest en strekte zich eveneens uit tot Van Ronkel over wie dit boek handelt. Via het Réveil kwam ook de aandacht voor de joden op, niet in het minst door de overgang van een tweetal joden tot de Hervormde Kerk. In 1822 werden in de Pieterskerk in Leiden Isaïc da Costa (1798–1860) en Abraham Capadose (1795–1874) door ds. L. Egeling gedoopt. Beiden stamden uit het Sefardische of Spaans-Portugese jodendom. De aandacht voor de joden middels het Réveil leidde tot zending onder de Amsterdamse joden, maar erg succesvol was dat niet. Bovendien waren er binnen de kring van het Réveil ook mensen die, terecht, zending onder Israël afwezen.⁷

Een punt, dat het waard is om apart te noemen, is de schoolstrijd van de negentiende eeuw. Deze strijd beheerste in die tijd in sterke mate het politieke en kerkelijke leven en beperkte zich niet alleen tot het toen geheten lager onderwijs. De mensen van het Réveil hebben zich hier evenmin onbetuigd gelaten, hoewel nauwelijks betwist werd of de overheid wel het recht toekwam kinderen onderwijs van welke levensbeschouwelijke aard ook, te willen laten volgen. In de schoolstrijd waren mannen betrokken als de liberale staatsman Thorbecke (1798–1872), die Groen van Prinsterer (1801–1876) tegenover zich kreeg. Tegenover Groen kwam echter ook J.J.L. van der Bruggen (1804–1863) te staan en het was Van der Bruggens schoolwet van 1857 waardoor een gemengde overheidsschool tot stand kwam en die Groen maakte tot een pleitbezorger van christelijk onderwijs als bijzonder onderwijs.⁸ Van Ronkel volgde hem daarin.

Gedachtig het woord van de apostel Paulus, dat de strijd niet is 'tegen vlees en bloed, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de geweldhebbers der wereld, der duisternis dezer eeuw, tegen de geestelijke boosheden in de lucht' (Efeze 6:12, – S. V.) mag gesteld worden, dat zich in de negentiende eeuw een geestelijke strijd heeft afgespeeld. De Franse Revolutie als consequentie van de Renaissance heeft de resten van het corpus christianum zoveel mogelijk opgeruimd. De massa komt op en de techniek doet haar greep naar de macht over de mens en maakt hem tot slaaf. De geroemde vrijheid

bleek niets anders te zijn dan een onderworpenheid aan de staat.⁹ Toch is ook in de negentiende eeuw Gods Woord gelezen en vertolkt. Mensen zijn er door gegrepen en hebben ontdekt, dat God niet laat varen de werken Zijner handen, d.w.z. Hij laat Zijn volk Israël noch de Kerk los. Philippus Samuël van Ronkel is daarvan een bijzondere getuige.

1. Zie F. de Graaff, *Anno Domini 1000 Anno Domini 2000*, Kampen, z.j. (1977), 36–39. De Graaff schrijft o.a.: 'Ik gebruik het woord metahistorie hier als analogie van metaphysica. De metahistorische werkelijkheid transcendeert de historie, maar werkt ook op haar in.'
2. *De Mediene, de geschiedenis van het joodse leven in de Nederlandse provincie*, o.r.v. J. Cahen, Amsterdam, 1984.
3. Een boeiend overzicht van deze ontwikkelingen geeft W.J. Wierenga in de bundel *De Doleantie van 1886 en haar geschiedenis*, Kampen, 1986, 9–40.
4. Zie I.J. Brugmans, *De arbeidende klasse in Nederland in de 19e eeuw*, Utrecht, 1958, 3e dr., 92–108.
5. Zie M.E. Kluit, *Het Protestantse Réveil in Nederland en daarbuiten*, Amsterdam, 1970, 2e dr., h. XII en XIII.
6. A.J. Rasker, *De Nederlandse Hervormde Kerk vanaf 1795*, Kampen, 1981, 71–88. Zie ook noot 5!
7. Zie voor een beknopte studie hierover: H. Wielenga, *Evangelieverkondiging in Nederland in de eerste helft van de negentiende eeuw*, Kampen, 1981. (Deel van de serie 'Verkenning en bezinning', 15e jg., nr. 2, sept. 1981)
8. Zie voor de schoolstrijd in de negentiende eeuw, behalve de handboeken, o.a. L. Kalsbeek, *Theologische en wijsgerige achtergronden van de verhouding van kerk, staat en school in Nederland*, Kampen, 1976 en *Krijgsknechten van zoodanigen Veldheer*, T.M. Gilhuis e.a., Kampen, 1976.
9. Voor de grondgedachte van dit hoofdstuk ben ik veel verschuldigd aan het in noot 1 genoemde *Anno Domini 1000 – Anno Domini 2000* van dr. F. de Graaff. Dit werk en ook diens eerder verschenen *Als goden sterven*, Rotterdam, 1969 hebben mij een diep – en nauwelijks elders te vinden – inzicht in de geschiedenis van de westerse cultuur geschonken.

HOOFDSTUK II

Geboorte, afkomst en eerste levensjaren

'O God! Gij hebt mij geleerd van mijne jeugd aan'. Met deze aanhaling uit Psalm 71 begint Van Ronkel onder de titel *Vroegste herinneringen* zijn autobiografische aantekeningen. En hij schrijft vervolgens: 'Naarmate het tijdperk des ouderdoms en der grijsheid ons nader komt, schijnen we bij de herinneringen en indrukken van onze kinderjaren te liever en te meer te verwijlen, en ons daarin met te meer genot te verdiepen. Op mensen van zeer hoogen leeftijd hebben nieuwe denkbeelden en voorstellingen, naar het schijnt, geen vat meer. Ook zijn dezulken minder ontvankelijk voor sterke aandoeeningen en nieuwe indrukken. Al datgene evenwel, dat in hun jeugd met en in hen belangrijks geschiedde, blijft daarentegen hun vast in de ziel geprent. Dat herinneren zij zich in hun ouden dag dan ook nog zeer levendig.'¹

Philippus Samuël van Ronkel werd in Groningen geboren op 19 december 1829. Hij was de zoon van rabbijn Samuël Joseph Levie van Ronkel (1794–1877) en Eva Joseph Cohen (1798–1850). Volgens hun huwelijksacte werden ook beide ouders in Groningen geboren. De naam Van Ronkel werd in 1826 aan de familienaam Levie toegevoegd en is waarschijnlijk ontleend aan het Duitse dorpje Ronkel, gelegen aan de Lahn, een zijrivier van de Rijn. Samuël Joseph Levie van Ronkel was van beroep onderwijzer en zoon van

Joseph Levie (koopman van beroep) en Bruintje Salomons Levie. Eva Joseph Cohen was een dochter van Joseph Cohen (eveneens koopman en overleden in 1798) en Betje Salomons. Nauwkeurige gegevens over de grootouders van Philippus Samuël van Ronkel ontbreken.

Philippus Samuël werd dus geboren in de Mediene, aanduiding van joden, die in een kleine stad of plattelandsgemeente buiten Amsterdam woonden.²

De joodse gemeente in de stad Groningen werd in de achttiende eeuw gesticht. Voor die tijd waren er wel pogingen ondernomen om te komen tot de stichting van een joodse gemeente, maar het stadsbestuur van Groningen bepaalde dat er geen godsdienstoefeningen mochten worden gehouden, en dat maakte vestiging in Groningen onaantrekkelijk.³

Toen in 1744 het stadsbestuur het reglement op de joodse gemeente goedkeurde was er voor het eerst sprake van een reguliere joodse gemeente, die ook allerlei rechtshandelingen kon verrichten. Rond de eeuwwisseling woonden er in Groningen ongeveer 400 joden op een totale stadsbevolking van ruim 26.000. Bij de volkstelling van 1830 was dat aantal toegenomen tot 985 op een totale bevolking van 30.260.⁴ Ook daarna nam verhoudingsgewijs het aantal joden in Groningen sterk toe, mede als gevolg van het recht op vrije vestiging. Vader Van Ronkel nam in de arme joodse gemeente een belangrijke plaats in: hij was er rabbijn en onderwijzer. Van zijn hand zijn een aantal geschriften bewaard gebleven, die tevens aangeven dat hij zijn positie in de joodse gemeente verbeterde. Zo verscheen in 1835 *Woordenboek der Eigennamen naar hunnen eerste spelling en oorspronkelijke uitspraak met een korte beschrijving van de personen, landen en plaatsen in het Oude Testament voorkomende en voor het grootste gedeelte ook etymologisch behandeld door S.J. van Ronkel, Hoofdonderwijzer aan de Nederlandsch-Israëlitische Armenschool en beëdigd Translateur te Groningen*.

Ook publiceerde hij in 1849 een leerrede ter gelegenheid van het overlijden van koning Willem II.

Philippus Samuël kreeg de gebruikelijke joods-orthodoxe opvoeding die ertoe moest leiden, dat hij evenals zijn vader en grootvader rabbijn werd. Ds. S.P. Tabaksblatt, een christen-jood, omschrijft het

als volgt: 'Da Costa en Capadose kwamen uit een aristocratisch Portugees-joodse omgeving, terwijl Van Ronkel de zoon was van een 'gewone' joodse rabbijn in Groningen. M.a.w.: hij kwam voort uit een zeer traditioneel joods gezin in Nederland, aan wie het jodendom met de moeder melk werd bijgebracht en voor wie maar een levensbestemming overbleef – zelf ook rabbijn te worden.'⁵

Van Ronkel zelf schreef ook over dit bestemd zijn voor het rabbinaat: 'De paasch-avonddich was in mijne ouderlijke woning afgeloopen. Het was wel wat laat geworden en 't scheen mij bovenal toe zeer lang geduurd te hebben, omdat ik mijn bedjen wakker bleef, totdat alles mocht afgelopen zijn en mijne ouders zich ter ruste zouden begeven. Zelf was ik nog veel te jong, om met de anderen mede aan den paaschdich op te blijven. Misschien was ik toen vijf of zes jaren oud. Met verlangen zag ik naar de komst van vader en moeder uit. Eindelijk kwamen zij. Een oogenblik toefden zij aan mijn bed en vonden mij nog wakende. Eensklaps zeide mijn vader, op mij wijzende, tot mijne moeder: 'Hij moet rāf worden, maar eerst studeeren!' Wat tot dit zeggen aanleiding mag hebben gegeven, weet ik niet; maar wel weet ik, dat deze woorden zich onuitroeibaar diep in mijn geheugen hebben geprent. Toen begreep ik volstrekt niet, hoe ik ooit rabbi zoude worden, maar wel wenschte ik zeer te mogen studeeren.'⁶

Visioen

Van grote invloed op de jonge Philippus Samuël en op zijn weg 'tot den Christus' is het visioen geweest, dat hij op negen- of tienjarige leeftijd kreeg. Het heeft ermede toe geleid dat Van Ronkel geen rabbijn werd. Opnieuw Van Ronkel zelf aan het woord: 'In mijne jeugd, zoo meende ik tenminste, had ik een verschijning gehad. En hetzij dit dan in droom of in wakenden toestand of in eene vertrekking van zinnen was geschied, voor mijn opgewekt gevoel had het al de *werkelijkheid* en daardoor de invloed eener dadelijke verschijning op mij. 't Was op een Vrijdagavond gebeurd. Na het avondmaal, op een prachtige zomerschen avond, zat ik, gelijk ik meermaals deed, alleen achter ons huis in wat wij ons bleekveld of

ook wel onzen tuin noemden. Ik zal zoo omstreeks negen of tien jaren zijn geweest. De starren flonkerden zoo heerlijk en tintelden zoo zuiver boven mijn hoofd. Ik kon mijne oogen er schier niet van afwenden. Toen dacht ik na over dit alles, hoe dit zoude ontstaan zijn en wie toch wel dit alles zoo wonderschoon had gemaakt. Men had mij geleerd, dat God in den hemel dit alles had geschapen. 'Maar wie heeft dan God gemaakt?' zoo peinsde en vroeg mijn kinderlijk verstand; en ik peinsde en peinsde, tot mijn hoofd o! zoo moe werd, alsof ik het op dit oogenblik nog gevoel. Dat voelde ik toen wel, dat ik mijn bewustzijn ging verliezen... Vooraf evenwel sperde ik de oogen wijd open; want wat ik nu zag was zoo wonderlijk en zoo schoon. Achter in de tuin was er een houten staketsel, waartegen een reusachtig hooge perenboom stond. Daar, ginds, over die schutting heen, reed een wit paard, zoo wit en blank als sneeuw. Een hoog en statig ruiters in blinkend witte kleeding, met een schitterende kroon op het hoofd, zat er op. Vriendelijk zag hij mij aan en sprak: –'t is alsof ik nog die welluidende en liefelijke stemme hoor: 'Kind! peins niet over hetgeen u te groot en te wonderbaar zoude zijn en wat geen mensch kan verklaren. Leef goed en vroom, en ik zal met u zijn en u later al die heerlijkheid toonen en geven...' Meer hoorde ik niet. Ik was van mijzelf gevallen, en twee uren later aldus door mijn vader en moeder gevonden, opgenomen en naar bed gebracht.

Het eerst wat ik bij mijn ontwaken vraagde was, wat het voor een ridder was, die daar over de schutting was komen gereden en tot mij had gesproken. Mijn hoofd deed mij nog zoo zeer. Maar dat gezicht heb ik nooit vergeten en in menig kwaad uur van jongensverleiding zag ik weer dien schoonen blinkenden man; maar nu niet meer op zijn wit paard, maar, als uit wijde verte, mij toewuivende met de hand of met den uitgestrekte wijsvinger. Dat heeft mij, in den weg der middelen, in mijne jeugd, voor veel kwaads bewaard. Toen wist ik niet wie hij was, de goede, vriendelijke man. Mijn vader kon het mij niet zeggen en verbood mij ook aan dergelijke dingen ooit te gelooven of er zelfs maar over te spreken. Maar nu weet ik, nu ik mijn leven van achteren bezie, nu weet ik wie hij was; al glimlacht gij over mijn dwepend bijgeloof en al meesmuilt gij bij mij kinderlijk verhaal. 't Was voor mij later de Heere Jezus, en, zooals ik toen meende, een engel, door God zelven tot mij gezonden.'⁷

Dit visioen en wat Van Ronkel ervaren heeft in zijn leven als 'de

leidingen, die de God mijns levens daartoe met mij heeft gehouden', hebben ertoe geleid dat Philippus Samuël geen rabbijn is geworden. Zijn vader bleef erop aandringen dat hij naar het seminarium in Amsterdam zou gaan, maar de zoon wilde niet. Wel werd, zoals gebruikelijk in het Jodendom, Philippus Samuël Bar mitswa, zoon van het gebod. Hij raakte thuis in de Misjna en bestudeerde delen van de Talmoed, daartoe aangemoedigd door de blinde grootvader van de kant van zijn moeder.⁸ Deze grootvader, Isaäc Jojada Cohen, gold, naar Van Ronkel vertelt, als een van de grootste Talmoed-geleerden van het Europa van toen; die, op latere leeftijd blind geworden, geheel de Talmoed van buiten kende.

Philippus Samuël ging niet naar Amsterdam om opgeleid te worden tot rabbijn, want 'door dit alles heen kon ik mij maar niet gewennen aan den nodigen sleur van den geregelden dagelijkschen opgang naar de Synagoge. Alles was mij daar te eentonig, te uitwendig, te vormelijk. Ik vond daar verveling en matheid, maar peilde er geen geest en geen leven.'⁹ Uiteindelijk gaf vader Van Ronkel toe en stuurde zijn weigerachtige, inmiddels zestien jaar oude zoon niet naar Amsterdam, maar naar de Latijnse school van Groningen.

1. *Uit het Jodendom tot den Christus*, Amsterdam, 1886, 11.
2. *De Mediene; de geschiedenis van het joodse leven in de Nederlandse provincie*, o.r.v. J. Cahen, Amsterdam, 1984, 9.
3. E. Schut, *Geschiedenis van de joden in de stad Groningen vanaf de eerste vestiging tot het midden der negentiende eeuw*, Groningse Volksalmanak 1986, 58.
4. *ibidem*, 89.
5. S.P. Tabaksblatt, *Het leven van dr. Philip Samuël van Ronkel*, Kampen, 1977, 3. Tabaksblatt maakt ruim gebruik van Van Ronkels *Uit het Jodendom tot den Christus*. Zie ook noot 6 hierna. De uitdrukking christen-jood verdient de voorkeur boven 'Messias-belijdende jood'. De laatste zou ten onrechte de indruk kunnen wekken dat joden, die niet tot de christelijke kerk behoren, geen verwachting hebben aangaande zijn komst en derhalve Hem niet belijden zouden!
6. *Uit het Jodendom tot den Christus*, Amsterdam, 1886, 13. In 1886 was Van Ronkel 25 jaar predikant. Ter gelegenheid van dat jubileum sprak hij een herdenkingsrede uit, die hij, bij de publicatie ervan, vergezeld liet gaan van een aantal 'herinneringen uit het leven'. Het geheel kreeg als titel *Uit het Jodendom tot den Christus*, hierna aan te halen als *Uit het Jodendom*. Dit geschrift is niet een autobiografie in

de volle zin, maar een beschrijving van dat 'wat in mijn leven als inwerking van en toeleiding tot den Christus, invloed op mijn verstand, hart en geest uitgeoefend heeft'. Precieze tijdsaanduidingen ontbreken regelmatig. Het werd opgedragen aan Van Ronkels (tweede) vrouw en kinderen, 'opdat gij na mijn verscheiden, iets te meer zoudt hebben, om voortdurend aan mij te denken en van mij te spreken. Ik zou ook, na mijn dood, zoo gaarne in het hart mijner kinderen blijven voortleven, gelijk zij in den dagelijkschen omgang mij hebben leeren kennen. U wijd ik deze bladen, niet om mijnen naam bovenal bij u in eere te houden; maar om u te smeeken, dat gij den Naam van mijnen God steeds moogt heiligen en eeren.' Opvallend is de titel van het geschrift: *Uit het Jodendom tot den Christus*, niet tot het Christendom!

7. *Uit het Jodendom*, 16, 17.
8. De Misjna en de Talmoed zijn verzamelwerken, waarin bijeengebracht zijn de discussies over de uitleg en de toepassing van de Tora, de vijf boeken van Mozes. De Misjna is de schriftelijke codificatie (= verenigen van verspreide wetten en gewoonten tot een wetboek) van de leerstellingen van joodse geleerden tot aan het einde van de tweede eeuw na Christus. De Misjna samen met de commentaren (de Gemara) erop heet de Talmoed. Er zijn twee Talmoediën, de Palestijnse of Jeruzalemse en de Babylonische. De laatste werd ongeveer 600 na Christus afgesloten en overvleugelde de Jeruzalemse Talmoed, die rond 400 werd afgesloten. Zie verder *Woordenlijst van het Jodendom*, Nijkerk, 1988 en R.C. Musaph-Andriësse, *Wat na de TORA kwam*, Baarn, 1985.
9. *Uit het Jodendom*, 15. Dit oordeel, dat Van Ronkel wel ongeveer veertig jaar later velde, doet denken aan dat van Abraham Capadose in diens *Bekeering van Doctor A. Capadose, Portugeesch Israëliet*, Amsterdam, 1837, 37: 'In de synagoge, waar ik mij nog uit welvoegelijkheid heen begaf, trof ik niets aan, dat eenigen indruk op mij kon maken; integendeel, al die plechtigheden, welke niets tot mijn hart zeiden, die weinig eerbied, dat uitroepen, dat weinig welluidende gezang en dit alles nog in eene taal, waarvan meer dan drie vierde der vergadering geen syllabe verstond: – al die toestel zonder ziel en leven walgde mij dermate, dat ik mij niet meer gezet daarheen begeven kon, want ik had altijd een afschuw van huichelarij.' Zie ook D. Kalmijn, *Abraham Capadose*, 's-Gravenhage, 1955, 25 en 28–34.

HOOFDSTUK III

Groninger studiejaren

'De Christenen hebben mij toen nooit geleerd den Christus lief te hebben; wel heeft de Christus mij later om zijnentwille de Christenen leeren waardeeren en beminnen'.¹

Van zijn gymnasiastentijd weet de jonge Van Ronkel zich niet veel te herinneren, behalve dan de ervaring van antisemitisme. 'Ik geloof ook niet, dat ergens elders in ons lief vaderland zoo erge en ruwe onverdraagzaamheid tegenover de Joden werd gevonden als toen te Groningen, het brandpunt der toenmalige staat- en zedenkundige verlichting'.²

Na de Latijnse school werd Van Ronkel als student ingeschreven aan de Universiteit van Groningen. De studierichting werd bepaald door zijn vader, die besliste dat zijn zoon klassieke letteren moest gaan studeren. Vader Van Ronkel had overigens, naar het getuigenis van zijn zoon, zelf ook grote voorliefde voor de letterkunde. Hij had zijn zoons kennis laten maken met b.v. John Locke's *On human understanding*, met gedichten van Bellamy, Tollens en met werk van Bilderdijk. In de studie waardeerde Van Ronkel geschiedenis en wijsbegeerte het meest. Met name de colleges van prof. De Greuve over de geschiedenis van de wijsbegeerte boeiden, waarbij hij vaak de enige toehoorder was.³ Door De Greuve leerde hij Jezus van Nazareth zien als 'de grootste der joden, door zijn volk niet begrepen,

wel verworpen, maar naar waarheid, in merg en been, naar ziel en eenig doel een jood, de edelste en grootste der joden. Grooter en edeler was hij dan een Da Costa, (...)'.⁴ Prof. M. de Vries, hoogleraar in de Nederlandse taal, beïnvloedde hem eveneens in de richting van het christendom. Tijdens een zogenaamde reciteer-college droeg Van Ronkel het gedicht 'Israël' van Da Costa voor en kennelijk met zoveel geestverwantschap, dat prof. De Vries opmerkte: 'Hoe jammer voor u, dat Da Costa een Christen geworden is... Gij weet dit immers?' Inderdaad, Van Ronkel wist dat, want in de bibliotheek van zijn vader stond Da Costa's brochure *Bezwaren tegen de geest der eeuw*.⁵

De studie aan de Groninger universiteit werd niet voltooid. De ontwikkeling in zijn denken, het sterven van zijn moeder, van wie hij veel hield, de teleurstelling een academische prijsvraag in het Latijn over het boek Richteren niet bekroond te zien, leidde ertoe dat hij – na het behalen van zijn kandidaats – zijn studie afbrak en zijn geboorteplaats verliet.

De ontwikkeling in Van Ronkels denken tijdens zijn studie aan de universiteit wordt gekenmerkt door het zoeken naar een eigen identiteit. Enerzijds was er het verwerken van de joodse opvoeding en het jood-zijn en anderzijds het ondergaan van de invloed van christelijk-wetenschappelijk denken. Bovendien speelde het vraagstuk van de emancipatie der joden, die sinds de Franse revolutie beschouwd werden als Nederlandse burgers. Hoewel hij aanvankelijk emancipatie van het joodse volk afwees en stelde dat in Israëls afzondering zijn kracht lag, keerde hij zich toch langzamerhand van het jodendom af. Dit loskomen van het jodendom was hij zich nauwelijks bewust, maar voor zijn omgeving werd dat wel duidelijk. Het kwam onder andere uit in de houding die hij innam tegenover Da Costa en in de lezingen die hij hield. Van Ronkel zag Da Costa als een 'bezielde zanger, maar een dichter, die als mensch en als Jood verraad had gepleegd aan *mijne* natie (...)'. Vanwege dat verraad schreef hij een 'strafdicht' tegen Da Costa met dezelfde titel 'Israël'. Het blijft daarom opvallend dat, toen hij in december 1853 aan Da Costa schreef naar aanleiding van diens 'Israël', hij de brief adresseerde aan 'den meest bezielde van Nederlands dichters'. In deze brief eerde hij Da Costa enerzijds als 'Neêrlands dichtervorst', 'een Israëliet van 't ware godsdienstvuur aan 't gloeijen' en anderzijds

noemde hij hem 'een vroegere geloofsbroeder', onder het verwijt zijn volk in de steek gelaten te hebben. '(...) en zoo het Indignatio facit versum waarheid bevat, dan moesten zij een schoon, gloeiend, gevoelvol gedicht vormen; maar, helaas, niet mij is dat vuur gegeven, dat zoo schitterend van Uwen geest in Uwe levenwekkende klanken doorstraalt'.⁶ Over het tegen Da Costa gerichte gedicht werd Philippus Samuël onderhouden door een vooraanstaand lid van de joodse gemeente, die hem waarschuwde niet met zoveel geestdrift en gloed te strijden tegen dat wat men haatte. Immers, dan eindigt het er meestal mee dat men aanneemt wat men voorheen bestreed. Onverschilligheid tegenover christenen is het beste wapen, zo luidde het advies. Ook zijn vader was het niet eens met de richting, die zijn zoon insloeg en verliet eens midden onder een lezing van zijn zoon de zaal. En thuis gekomen klonk de waarschuwing dat Philippus Samuël op weg naar het christendom was. 'Hij zoude nooit weder onder mijn gehoor komen, indien ik aldus voortging', zoo zeide hij. Hij is er ook nooit weer geweest.⁷

Meyboom

Door medestudenten kwam Van Ronkel zo nu en dan in de kerk en zat onder het gehoor van de onder studenten populaire predikant ds. L.S.P. Meyboom.⁸ Diens prediking sprak hem aan en bij Meyboom 'vond ik eigenlijk mijn eigen Christusbeeld en opvatting terug'.⁹ Zijn waardering voor Meyboom bracht hij tot uiting in een gedicht dat hij anoniem liet verschijnen onder de titel *Hulde aan Dr. L.S.P. Meyboom, Evang. Predikant te Amsterdam, van een Israëliet*. Het gedicht verscheen in 1855 toen Meyboom ondanks sterk verzet vanuit de hervormde gemeente van Amsterdam daar reeds bevestigd was.¹⁰ Het gedicht bestaat in feite uit twee delen, waarvan het eerste deel 'Aan Meyboom' heet en het tweede 'Aan Jezus'. In het voorwoord deelde de toen nog anonieme dichter mee, dat hij het 'Aan Jezus' aan Meyboom wilde opdragen vanwege diens vrije prediking, 'die zoodanige gedachte omtrent Jezus en zijne leer in het hart eens Israëliets kon doen kiemen en rijpen'. Het eerste deel met de titel 'Aan Meyboom' vervaardigde de dichter naar aanleiding van de tegenstand die Meyboom wegens zijn moderne theologie ondervond. In dit deel dichtte hij onder andere:

Gij, Meyboom! zijt die rots, waarhene
 Het zoekend hart zich hopen richt;
 Gij zijt die baak van vlammen licht,
 Door 't heilig godlijk vuur beschenen.
 Gij, tolk der vrijheid, afgezant
 Van God. Van edlen moed ontbrand,
 Hebt gij het slagzwaard aangegrepen,
 En bliksmend schudt gij 't heen en weêr,
 En dondrend valt het plettrend neêr
 Op 't geestvergiftend dwergenheir,
 Die 't hart verkankren in hun leer,
 De ziel verstompen in hun dweepen.
 O voer het altijd, altijd even krachtig!
 Verlam hun arm! ga voort, om hen, onmachtig,
 In 't vroeger niet terug te zweepen.

Het tweede deel van het gedicht droeg de titel 'Aan Jezus' en dit deel geeft een inzicht in het Jezusbeeld dat Van Ronkel toen had. Daarin was wel sprake van Jezus als profeet door God gezonden om het heil van Juda aan het volk te verkondigen, maar over het verzoenend lijden en sterven van Jezus werd gezwegen. Ook werd de opstanding niet als zodanig genoemd en Jezus was voor hem een 'Gods- en vrijheidstolk'. Hij dichtte:

U Jezus! zou 'k mijn meester noemen,
 U zou verrukt de ziele roemen,
 Slechts u, den grooten sterveling,
 Die door de dood zijn kroon ontving.
 Met u zou 'k heel eene aarde ontvlîen,
 U 's dichters geurge wierook biên;
 Bewondrende op u blijven staren,
 Die, vroomste van de martelaren,
 Aan 't hoofd staat van die heilge scharen.

Wel erkende Van Ronkel dat Jezus genezend rondging in Israël en zelfs doden opwekte. Hij maakte felle verwijten naar de ongelovige joden uit Jezus' dagen, 'Godvergeten fariseeuwen' en 'verbasterd rot van schijnhebreuwen' heette het. Zijn gedicht sloot hij af met:

Maar Rabbi! Rabbi! zoo gij weder
 Uit hoogen hemel tot ons neder
 wordt afgezonden door den Heer,
 Wel u ter smaad, maar Hem ter eer,
 Dat weêr uw komst ten zegen zij,
 Maak weêr den geest van banden vrij,
 Uw kracht schenk mij, die overschuldig,
 Maar door uw levenstroost geduldig,
 Als gij in 't hart Jehova huldig.

Dat Jezus echter de Messias was, de Zoon van God en gekomen als een persoonlijke Zaligmaker en als een verzoening voor de zonden der gehele wereld, dat had hij nog niet leren zien. 'De groote vraag bleef bij mij altijd: Welke is de verhouding van den Christus tot Israël en welke moet dus Israëls verhouding tot den Christus zijn?'¹¹

Een gebeurtenis, die op Van Ronkel diepe indruk maakte en er tenslotte eveneens toe bijdroeg dat hij steeds verder afgroeide van zijn joodse milieu, was het sterven van zijn moeder in oktober 1850. Naar joodse gewoonte ging hij aanvankelijk elke morgen mee naar de synagoge om daar het zogeheten kaddiesj-gebed uit te spreken.¹² '(...) ik meende, dat ik hare gedachtenis niet beter eeren kon, dan door terug te keeren tot de joodsche vroomheid, die zij in haar teeder hart steeds had geëerd en gekweekt.'¹³

Toch hield hij het niet vol om iedere morgen deze traditie te volgen en het bracht hem in tweestrijd. Niet langer bidden ter nagedachtenis van zijn moeder betekende voor de omgeving overtreding van het vijfde gebod. Voor zichzelf was het niet meer bidden een zich vergrijpen 'aan de nagedachtenis van eene edele en door ons allen teeder beminde moeder. Toch liet ik het na. Ik moest het wel. Ik was het aan waarheid en goede trouw, aan mijn eigen karakter verschuldigd.'¹⁴ Hij liet het kaddiesj-gebed na om eerlijk voor God en eigen hart te blijven, maar het betekende dat hij voor zijn omgeving een afvallige was geworden!

Gevoegd bij de eerder geschetste ontwikkeling in zijn denken, de teleurstelling van een niet bekroonde prijsvraag, – het was een boek van ruim driehonderd bladzijden – bracht Van Ronkel ertoe zijn geboorteplaats te verlaten en naar Vianen in Zuidholland te gaan.

'Daar heeft de Heere mij als op het keerpunt des levens gesteld, maar tevens in Zijne genade, na veel en bangen strijd, mij ten leste heerlijk doorgehouden.'¹⁵

1. *Uit het Jodendom*, 18.
2. *ibidem*, 19.
3. Over prof. F.C. de Greuve vermeldt de historicus J. Huizinga dat 'De Greuve in die papophobe tijden nimmer vertrouwd werd: al had hij als voormalig professor aan het Collegium philosophicum te Leuven eenige aanspraken, om niet als ultra-montaan te gelden, (...)'. J. Huizinga, *Verzamelde werken*, Haarlem, 1951, 8, 159.
4. *Uit het Jodendom*, 26.
5. In 1823 verscheen Da Costa's *Bezwaren tegen den Geest der Eeuw*, een geschrift dat toen veel stof deed opwaaien. De toenmalige minister van Justitie C.F. van Maanen, had het weinig vleidend over 'het zot en dom geschrijf van den aap van Bilderdijk'. Zie hierover: dr. M.E. Kluit, *Het protestantse Réveil in Nederland en daarbuiten 1815–1865*, Amsterdam, 1970, 145–152, als ook O.N. Oosterhof, *Isaac da Costa als polemist*, Kampen, 1913, 31–71. Voor een korte levensbeschrijving van Da Costa zie *Biografisch Lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands protestantisme*, Kampen, 1988, 3, 85–88.
6. Vindplaats: Réveil-Archief te Amsterdam.
7. *Uit het Jodendom*, 30.
8. Over ds. L.S.P. Meyboom (1817–1874) zie *Biografisch Lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands protestantisme*, Kampen, 1978, 1, 181. Over het beroep van Meyboom naar Amsterdam en de problemen daarover schrijft uitgebreid W. Volger, *Om de vrijheid van de kerk*, Kampen, 1954, 7–49.
9. *Uit het Jodendom*, 32.
10. (Anoniem) *Hulde aan Dr. L.S.P. Meyboom, Evang. Predikant te Amsterdam, van een Israëliet*, Utrecht, 1855.
11. *Uit het Jodendom*, 33.
12. Het kaddiesj-gebed is een kort aramees gebed. Er bestaan verschillende vormen van dit gebed. Eén ervan is het kaddiesj jatom, dat in de rouwtijd van dertig dagen of langer dagelijks wordt uitgesproken en eenmaal per jaar op de sterfdag. Zie verder *Woordenlijst van het Jodendom*, Nijkerk, 1988. Uitbreider over sterven en dood en de bijbehorende rouwgebruiken: *Joodse riten en symbolen van rabbijn S.Ph. de Vries Mzn.*, Amsterdam, 1968, 5e (!) druk. Een boeiend en indrukwekkend boek over het jodendom.
13. *Uit het Jodendom*, 38.
14. *ibidem*.
15. *ibidem*, 40.

HOOFDSTUK IV

Bekering

Het aanvaarden van het geloof in Jezus Christus is bij Van Ronkel geen plotselinge zaak geweest, maar eerder een langdurig proces. Dit proces kende een crisis, die uiteindelijk leidde tot een doorbraak. Die crisis kende overigens niet alleen een geestelijke kant, maar ook een maatschappelijke. In Vianen trachtte hij in zijn levensonderhoud te voorzien door zich aan te bieden als onderwijzer 'in de oude Talen, Wis- en Aardrijkskunde en Geschiedenis, Wiskundige Aardrijksbeschrijving, met hare toepassing op de Stuurmanskunst, de Nederlandsche taal- en Letterkunde, voor zooverre die tot eene Akademische opleiding gevorderd wordt, en alles wat tot de voorbereidende studie aan de hoogeschole eene vereischte is.' En in *De Vijfheerenlanden*, weekblad voor Vianen en omstreken verschenen advertenties waarin hij zich 'Kandidaat in de Lett. te Vianen' noemde. Het leverde geen stromen leerlingen op, eerder tegenwerking. Ook een eerder verzoek aan het gemeentebestuur van Vianen om te worden aangeseld als docent in de oude talen had niets opgeleverd. Het betekende dat zijn verblijf in Vianen van korte duur is geweest. Volgens het bevolkingsregister van maart 1855 tot december 1855, waarbij het opvallende is dat hij bij de inschrijving als godsdienst opgaf Ned. Hervormd! Deze korte periode in Vianen is echter wel van grote invloed geweest op zijn verdere leven.

In het eerste nummer van het weekblad *De Vijfheerenlanden* was te

lezen dat er bittere armoede geleden werd in Vianen, versterkt door de strenge winter van 1854/1855. Allerlei acties werden ondernomen om de nood te lenigen, o.a. via brooduitdelingen. Van Ronkel leverde zijn bijdrage door een gedicht, dat 'bij den boekverkooper G.S.A. Stuart à 25 Cts. te verkrijgen is; onder den titel van: 'Naar de woningen der Armoede, een gedicht voor de armen door Phil. S. van Ronkel'. In het voorbericht schreef hij 'Niet om als dichter of, zij het dan, als rijmelaar op te treden, heb ik deze weinige regelen het licht doen zien. Ik ben daaromtrent te wel van mijne onmacht overtuigd. Bewogen door het harde lot van zoovele in waarheid diep ongelukkigen; treurende met de hongerende moeder en bitter koude, door gebrek aan voedsel uitgeputte kinderen, heb ik ten minste ook ééne gave willen bijbrengen bij die vele giften, welke hiervoor de arme nooddriftigen gestort worden. Zóó beschouwe men dan ook bijgaand versjen. Met het vragen van een aalmoes wilde ik mijnen hulpbehoevenden natuurgenooten een aalmoes doen. En overtuigd als ik ben, dat, er zooveel aan bedelende personen uitgereikt wordt, dat, bij eene betere aanwending, veel meer nut zou doen, schreef ik die hulpinoeping op eene wijze, als er geheel en al uit blijkt. Moge mijne zwakke poging den in waarheid lijdenden eenige leniging in hun bitteren nood verschaffen.'¹ In het gedicht zelf verwoordde de dichter wat hij gezien had van de armoede onder meer met de woorden:

Ziet gij die uitgeteerde vrouw?
Ziet gij die kindren? Kom wat nader!
Zij lijden honger smart en kou;
En deze man is – ga en vader!
Begrijpt gij nu zijn tranen ook?
Waarom geen slaap zijne oogten look?

Mijn God! wat heb ik toch misdaan?
Mijn kroost is toch die straf niet waardig;
Gij ziet dan dus ons lijden aan?
Helaas! Gij zijt dan niet rechtvaardig?...
Slaapt, kinderen! slaapt tot in de dood,
Of morgen steel ik voor u brood! –

(...)

Maar 'k bid u, kom dan niet te laat,
Och! denk om hen, die thans verarmen;
Die arm zijn hebben 't zeker kwaad,
Maar velen, die zich dan erbarmen;
Och! help uw naasten uit den nood,
Voor 't kwaad te diepe wortel schoot.

Och, geef den armen beedlaar toch,
Want hij kan 't ook zoo hoog behoeven;
Maar geef toch hun veel eerder nog,
Die, arm, het beedlen niet beproeven.
Och, lenig beider treurig lot.
En dan – dan loone u 't eenmaal God!²

Na zijn, nog niet officiële, vestiging te Vianen hield Van Ronkel op uitnodiging van het bestuur van de joodse gemeenschap van Leerdam de openingsrede van de nieuwe synagoge. Deze rede, naar aanleiding van Haggāï 2 : 10a, wekte evenwel de indruk dat hij reeds christen geworden was. Toch was dat niet zo, naar zijn eigen latere getuigenis.³

In Vianen had hij inmiddels een gemeubileerde kamer gehuurd. Hij ontmoette daar zijn eerste vrouw Maria Klasina Tichelman. Zij had samen met haar oude moeder, een weduwe, ook in datzelfde huis een kamer gehuurd. De oude moeder was geestelijk niet geheel meer in orde, maar toch slaagde Van Ronkel erin contact met haar te krijgen en op een bepaald moment bad hij zelfs voor haar het Onze Vader. Dat bidden was voor hemzelf een diep ingrijpende ervaring, waarvan hij later schreef: 'Ik bad voor haar, maar meer nog voor mij zelve. Knielende, gelijk ik nog nooit had gedaan, bad ik nu en beled schuld. Het werd mij koud en warm om het hart. Ik vergat alles om mij heen, die vrouw, die omgeving. Ik bad voor mij zelve en – het keerpunt mijns levens was gekomen. Biddend voor een ander had ik geleerd voor mij zelve te bidden, en dat tot den Christus!'⁴ Hoewel het keerpunt was gekomen, was het volle zicht op Christus nog niet doorgebroken. 'Ook in mijne ziel was het tōhoe wabōhoe, woest en ledig. Mijn hart was mijzelve als een diepe afgrond.'⁵

Crisis en visioen

De tijd die nu volgde, noemt hij zelf een crisis, die voor zijn gevoel lang duurde. Hij begon de evangeliën te lezen, maar het evangelie naar Johannes stond hem tegen. Hij zocht de eenzaamheid om te kunnen nadenken en zo, mede omdat zijn gezondheid te wensen overliet, werd in Vianen zijn geestelijke strijd bekend. De tachtigjarige predikant van Vianen, ds. G. van Duyl, bezocht hem regelmatig en trachtte hem over te halen belijdenis te doen en zich te laten dopen. Tevergeefs.

Ook buiten Vianen werd zijn geestelijke crisis ruchtbaar en drong zelfs door tot Da Costa. Deze informeerde ds. C.A.F. Schwartz, zending onder Israël namens de Schotse kerk, over Van Ronkel en ds. Schwartz op zijn beurt zocht schriftelijk contact met hem en bood aan te helpen.⁶ Van Ronkel weigerde, want 'Ik wilde met mijn strijd alleen zijn, en daarin òf ondergaan òf alleen overwinnen. Ik moest geen mensch in dit opzicht iets te danken hebben; alleen mij zelve en mijner wilskracht.'⁷ In deze periode had hij opnieuw een gezicht. Zelf beschreef hij het later als volgt:

'Nu gebeurde op zekeren nacht of laten avond iets, dat mij onwillekeurig geheel verplaatste in de herinneringen mijner jeugd. Uitgestrekt op de rustbank trachtte ik te slapen, hetgeen ik in de laatste nachten zoo weinig en onrustig deed. Ik sliep in en hoorde mij toeroepen: 'Daar is de duivel, hij wil aan u'. – 'Geef mij het kruis van den Christus,' zoo sprak ik, en ik zal hem tegentreden en overwinnen.' – Dat kruis werd mij gegeven, ik legde het over mijn schouder en trad uit een weidsche hal door een wijde poort naar buiten. Daar zag ik van onder het dicht geboomte, dat een groot voorplein omgaf, een trotsche en fiere gestalte met somber uiterlijk, opgeheven hoofd en dreigenden blik op mij aankomen. Ik hield het kruis hem tegen en trad aldus hem tegemoet. Hij week achterwaarts en verdween uit mijn oog. Toen ontwaakte ik.

Nog lag ik hierover te peinzen, wat toch deze droom mij te zeggen had, toen ik andermaal insliep en wederom droomde. Ik lag kalm en vredig aan den oever van een stil en helder water. Alles om mij heen ademde rust en verkwikking. Ik had het daar zoo onuitsprekelijk goed. Eensklaps stond eene blinkende verschijning aan mijne zijde en gebod mij op te staan. Een ogenblik zag ik hem aan en een zalig